

Grudziądz, 19.08.2019

Prof. dr hab. Anna Janosz
Dziedzina: sztuki muzyczne
Dyscyplina artystyczna: dyrygentura
e-mail: annajanosz@o2.pl

RECENZJA

Dokonana na podstawie Ustawy z dnia 14.03.2003 r. o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. Nr 65, Poz.595 z 2003 roku) oraz rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z 26.09.2016 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora (Dz.U. 2016 Poz.1586 z dnia 30.09.2016 r.), a także na podstawie Uchwały Rady Wydziału Edukacji Muzycznej Akademii Sztuki w Szczecinie z dnia 24.04.2019, która wyznaczyła recenzenta w mojej osobie.

Przedkładam recenzję dorobku artystycznego oraz pracy doktorskiej mgr Lishan Song w postępowaniu o nadanie stopnia doktora w dziedzinie sztuk muzycznych, w dyscyplinie artystycznej dyrygentura, wszczętym Uchwałą Rady Wydziału Edukacji Muzycznej Akademii Sztuki w Szczecinie.

Do oceny przedłożona została praca doktorska obejmująca:

- 1.** Dzieło artystyczne w formie nagrania na nośniku CD i DVD – zarejestrowane w dniach pomiędzy 12 a 25 czerwca 2018, w Operze Bałtyckiej w Gdańsku
- 2.** Opis dzieła w formie pracy doktorskiej pod opieką promotora prof. zw. dra hab. Waldemara Górskiego
- 3.** Wymagana przepisami dokumentacja do wszczęcia przewodu doktorskiego, która zawiera:
 - wnioski, CV, kserokopie dokumentów i koncepcję pracy
 - wykaz dorobku i działalności artystycznej oraz dokumenty potwierdzające dokonania artystyczno-organizacyjne

PODSTAWOWE DANE O DOKTORANCIE

LISHAN SONG, urodzony 24 kwietnia 1977 roku w Suqian, obywatel Chińskiej Republiki Ludowej

WYKSZTAŁCENIE

- 1996 - 1999 Liceum Hrabstwa Shuyang
- 1999 - 2003 Akademia Pedagogiczna Yancheng - tytuł licencjata
- 2010 - 2013 Akademia Muzyczna w Poznaniu - tytuł magistra sztuki

- 2013 - 2017 Akademia Muzyczna w Gdańsku - studia doktoranckie
- 2017 - 2018 Konsultacje dyrygenckie pod kierunkiem prof. zw. dra hab. Waldemara Górskiego

DZIAŁALNOŚĆ ARTYSTYCZNA I DYDAKTYCZNA

Pan mgr Lishan Song w latach 2003 - 2010 był nauczycielem muzyki w Gimnazjum w Shuyang ale przede wszystkim zajmuje się działalnością artystyczną, pracą z chórami i dyrygowaniem. W dokumentacji złożonej do wszczęcia przewodu doktorskiego Doktorant wykazał 38 koncertów, którymi dyrygował w wielu miastach w Chinach. W większości są to koncerty *a cappella*, kilka z towarzyszeniem fortepianu lub z towarzyszeniem orkiestry instrumentów ludowych. Po dokładnej lekturze wykazu i programów koncertów stwierdzam, że prawie każdy koncert Doktoranta jest z innym chórem. Rodzi się więc pytanie, Pan Lishan Song pracował z tymi chórami na co dzień czy ktoś inny przygotowywał chór do koncertu.

TEMAT PRACY

Tradycyjne pieśni chińskie o tematyce przyrodniczej zaczerpnięte z filmów jako tworzywo twórczej inspiracji dla młodych polskich kompozytorów. Studium realizacji projektu dyrygenckiego - od zamówienia do ogólnopoglądowego nagrania.

OCENA DZIEŁA ARTYSTYCZNEGO

Praca doktorska przedstawiona przez mgra Lishan Song pod wyżej zacytowanym tytułem składa się z dzieła artystycznego, zarejestrowanego na płycie CD i DVD oraz jego opisu. Promotorem pracy doktorskiej jest prof. zw. dr hab. Waldemar Górski.

Praca nad projektem wokalnoinstrumentalnym, który jest przedmiotem niniejszej oceny, przebiegał - jak czytamy w pracy na stronie 71 - "w dniach pomiędzy 12 a 25 czerwca 2018 roku i uwieńczona została nagraniem materiału muzycznego, dołączonego do niniejszej pracy. W skład zespołu wykonawczego wszedł 28-osobowy chór mieszany, po 8 głosów żeńskich i po 6 głosów męskich oraz 14 muzyków instrumentalistów, towarzyszących chórowi w różnych konfiguracjach. I tak: instrumenty smyczkowe (troje skrzypiec, altówka, dwie wiolonczele), dęte drewniane (flet, obój - w zastępstwie hulusi, klarnet) oraz różnorodne instrumenty perkusyjne wykorzystano w czterech różnych kompozycjach, fortepian towarzyszył chórowi w dwóch utworach, a gitara w jednym z nich. Należy także

dodać, że próby z chórem i instrumentalistami poprzedzone były kilkumiesięczną, trwającą od grudnia 2017 do czerwca 2018 roku pracą pod okiem Mistrza z dwójką pianistów w oparciu o sporządzone przez kompozytorów wyciągi fortepianowe".

W programie koncertu znalazły się następujące utwory:

1. *Tempus fugit, aeternitas manet* - kompozycja Kamila Cieślaka, inspirowana pieśnią *Piękny zmierzch życia* kompozytora Gao Ruxing
2. *Wyżyna Tybetańska* - kompozycja Jakuba Nikiela, inspirowana pieśnią o tym samym tytule kompozytora Zhang Qianyi
3. *Na szczycie wschodniej góry*, kompozycja Beniamina Baczewskiego, inspirowana pieśnią o tym samym tytule kompozytora Zhang Qianyi
4. *Piece/Radość ze wschodu słońca* - kompozycja Piotra Jędrzejczyka, inspirowana pieśnią ludową *Radość ze wschodu słońca*
5. *Wietrzność/Dzieci gór* - kompozycja Pauliny Sadło, inspirowana pieśnią *Dzieci gór* kompozytorów Wang Li i Xiao Geng
6. *Delikatny bambus w świetle księżyca* Artura Samula, inspirowana pieśnią o tym samym tytule kompozytora Shi Guangnan
7. *Delikatny bambus w świetle księżyca* Joanny Złotkowskiej, inspirowana pieśnią o tym samym tytule kompozytora Shi Guangnan
8. *Melodia smoczych łodzi* - kompozycja Szczepana Magiera, inspirowana pieśnią ludową o tym samym tytule
9. *Kwiaty i młodość* - kompozycja Anny Rocławskiej-Musiałczyk, kompozycja inspirowana pieśnią kompozytora Jiao He, która ostatecznie nie została nagrana ale jej analiza znajduje się w części opisowej pracy doktorskiej

Tempus fugit, aeternitas manet to utwór Kamila Cieślaka, absolwenta Akademii Muzycznej w Gdańsku w klasie kompozycji prof. Krzysztofa Olczaka. Kamil Cieślak ma na koncie spory dorobek kompozytorski, a także współpracuje z orkiestrami i teatrami, jest laureatem wielu nagród. Dla niniejszego projektu skomponował utwór na 4-głosowy chór mieszany i taśmę, który zawiera elektronicznie generowane brzmienie: dzwonków, fletu, harfy, fortepianu, organów, wibrafonu; o budowie trzyczęściowej ABA1, z rozbudowanym finałem. Cytując Doktoranta (s.43): "Poprzez użycie nowatorskich technik kompozytorskich, wprowadzeniu odpowiedniego cieniowania i kontrastu w sferę muzycznej kolorystyki, twórca dzieła jeszcze dobitniej podkreśla trud zdobycia szczęścia oraz potęgę mrocznych, niesprzyjających mu sił". Utwór niezwykle oryginalny, zachowujący styl pieśni chińskiej, pomimo iż utrzymany w harmonii funkcyjnej dur-moll. Największą trudność w tym utworze, dla dyrygenta, stanowiła synchronizacja czasowa prezentacji partii chóralnej z partią zarejestrowaną na

taśmie. Uważam, że dyrygent miał pełną świadomość tej trudności i sobie z tą trudnością poradził. Ciekawa barwa chóru, oryginalne brzmienie instrumentów, bardzo dobra interpretacja to atuty tego wykonania.

Wyżyna Tybetańska to kompozycja Jakuba Nikiela, absolwenta Akademii Muzycznej w Gdańsku, w klasie kompozycji prof. Andrzeja Dziadka. Działa na rynku muzycznym jako kompozytor i redaktor w PWM w Krakowie. Przygotował utwór na 4-głosowy chór mieszany z towarzyszeniem instrumentów: oboju, gitary, wiolonczeli oraz instrumentów perkusyjnych: kong, shakera, tamburynu i kalimby; trzyczęściowy, poprzedzony wstępem. Rzeczą wartą podkreślenia jest fakt, iż kompozytor unikając w linii melodycznej niektórych stopni skali i stosując ciągi sekundowo-tercjowe, tercjowo-sekundowe i kwartowo-kwintowe, upodobił skalę dur-moll do skali pentatonicznej. Dzięki tym zabiegom zachował wyrazistość, pełniejsze brzmienie oraz nastrój i styl muzyki chińskiej. Warto też zwrócić uwagę, że w tym utworze główną rolę odgrywają instrumenty solowe, a chór w wielu fragmentach jest tylko muzycznym tłem. Stąd ważne aby dynamika, zaproponowana przez kompozytora była wyegzekwowana i z tym dyrygent poradził sobie bardzo dobrze. Brzmienie chóru jest wyrównane i stopliwe, czysta intonacja, a partie solowe instrumentów w pełni wyeksponowane.

Na szczycie wschodniej góry to z kolei kompozycja stworzona przez Beniamina Baczewskiego, absolwenta Akademii Muzycznej w Gdańsku. Jest kompozytorem, multiinstrumentalistą i aranżerem. Skupia się na muzyce filmowej, za którą otrzymał wiele nagród. *Na szczycie wschodniej góry* to utwór napisany na chór mieszany, wiolonczelę, fortepian, instrumenty perkusyjne i halusi. Ma rozbudowaną strukturę formalną, którą najprościej można określić ABA, z wstępem, łącznikiem, kodą i modyfikowanymi poszczególnymi częściami. Charakteryzuje się bogactwem warstwy brzmieniowej. Dzięki partii chóralnej i dzięki partii fletu, który zastępuje tu halusi, "przenosi słuchacza w region bliski chińskiej estetyce muzycznej" (s. 48). Ma pogodny, zachowany w całym przebiegu, charakter. Warto również zwrócić uwagę na cieniowania dynamiczne, które są jednym z najważniejszych walorów tej kompozycji. Dyrygent miał tego świadomość i należy podkreślić, że pewnym ruchem dyrygenckim sugestywnie realizował wszystkie, zawarte w

utworze elementy. Zaowocowało to bardzo dobrym współgraniem głosów wokalnych z instrumentalnymi.

Piece/Radość ze wschodu słońca utwór Piotra Jędrzejczyka, absolwenta i wykładowcy Akademii Muzycznej w Gdańsku, czynnego dyrygenta i utytułowanego kompozytora, przeznaczony jest na chór mieszany, flet, skrzypce, altówkę, wiolonczelę i taśmę. Kompozycja zawiera w sobie walory ilustracyjne - dźwięki, artykulacja, dynamika wyraziście "malują" wschód słońca. Utwór bardzo rozbudowany i pod względem długości trwania (510 taktów) i budowy formalnej (6 części). Najważniejszy jest tu chór, to na nim spoczywa artystyczna odpowiedzialność za przebieg całości. Krótkie motywy i zmiany artykulacyjne, którymi w partii chóralnej posługuje się kompozytor, wymagają niezwyklej precyzji i zgrania z instrumentami. To wymagało od dyrygenta precyzyjnych ruchów. Kolejną trudnością jest dynamika, która narasta wraz z zagęszczaniem "rozproszonej początkowo faktury muzycznej" (s. 53), a następnie zanika, aż do *pianissimo possibile*. I tu również dyrygent był świadomy swojej roli w prezentacji utworu. Ruch był sugestywny, pewny pozwalający na pełną współpracę wszystkich występujących. W połączeniu z wyrazistą interpretacją dało to właściwy efekt wykonawczy.

Wietrzność/Dzieci gór to kompozycja Pauliny Sadło, absolwentki Akademii Muzycznej w Gdańsku, w klasie kompozycji prof. Eugeniusza Głowskiego i dra Marka Czerniewicza. Autorka zajmuje się działalnością kompozytorską i naukową. Utwór, który przygotowała na ten projekt przeznaczony jest na 4-głosowy chór mieszany, fortepian i taśmę z nagrany efektem wiatru; o budowie trzyczęściowej, poprzedzonej wstępem i zakończonej kodą. Jest utworem ilustracyjnym, bowiem od pierwszych chwil wprowadza słuchacza w "monumentalny świat przyrody; wrażenie surowości dodatkowo spotęgowane jest towarzyszącymi odgłosami wiatru" (s. 60). W tej kompozycji wystąpiło kilka trudności, z którymi dyrygent musiał się zmierzyć, podczas pracy nad utworem. Musiał pilnować tempa, które kompozytorka bardzo precyzyjnie określiła, zadbać o intonację długich dźwięków, które pojawiają się na początku utworu, a także o styl kantylenowy, gdyż melodia chóru jest wokalizą. Pojawiły się drobne problemy intonacyjne, być może ze względu na występujące w akordach dźwięki dysonujące: sekundy, seksty, septymy, nony, a także chwilami brakowało mi płynności i delikatności w wokalizie, szczególnie w części B.

Delikatny bambus w świetle księżyca utwór Artura Samuła, studenta Akademii Muzycznej w Gdańsku, mającego na swoim koncie już pewien dorobek kompozytorski. Przeznaczony jest na 4-głosowy chór oraz instrumenty perkusyjne: kotły, talerze, bongosy, kongi i tamburyn; o zmiennym tempie i zmiennym metrum; czteroczęściowy. W utworze występują odcinki tylko instrumentalne bądź chóralne z towarzyszeniem (jak wcześniej wspomniałam) instrumentów perkusyjnych. Temat i w tym utworze został potraktowany kantylenowo. Praca nad kompozycją wymagała od dyrygenta skupienia osobno na chórze, osobno na dokładnym odczytaniu partii poszczególnych instrumentów perkusyjnych. W przypadku chóru dotyczyło to intonacji - glissanda, pochody ósemkowe, przednutki pozostające w odległości tercji od nuty głównej, a także brzmienia, dynamiki, kantyleny; zaś w przypadku instrumentów, poza dynamiką i artykulacją, oddania nastroju i brzmienia orientu. Emisja głosu w sopranach chwilami zbyt jaskrawa. Jednak efekt końcowy, który osiągnął Doktorant, jest pozytywny.

Pieśnią *Delikatny bambus w świetle księżyca* zainteresowała się również Joanna Złotkowska, studentka Akademii Muzycznej w Gdańsku w klasie kompozycji prof. Krzysztofa Olczaka i skomponowała swoją wersję na flet, klarnet, skrzypce, wiolonczelę, bongosy i 4-głosowy chór mieszany; o budowie AA₁. W tym utworze musi być utrzymana równowaga między głosami wokalnymi i instrumentalnymi a bongosami, które w kilku fragmentach są instrumentem dominującym. Kolejnymi, ważnymi aspektami pracy dyrygenta z zespołem było dokładne i świadome rozplanowanie dynamiki oraz wyegzekwowanie odpowiedniej artykulacji, dla zachowania nastroju utworu. Doktorant miał tego świadomość i podczas prób wypracował to z wykonawcami, co przyniosło pożądany efekt końcowy podczas nagrania.

Nagranie zamyka pieśń *Melodia smoczych łodzi* Szczepana Magiery, absolwenta Akademii Muzycznej w Gdańsku, w klasie kompozycji prof. Eugeniusza Głowskiego i prof. Andrzeja Dziadka. Przeznaczona jest na chór *a cappella* i kastaniety, jednak w końcowym efekcie Doktorant zrezygnował z instrumentu. Pieśń ma budowę ABA₁B₁, ze wstępem i kodą. W związku z tym, że kompozytor zachował oryginalny chiński tekst Lishan Song musiał skupić się również na poprawnej wymowie. Musiał też zadbać o stałe tempo bez przyśpieszeń i

zwolnień. Precyzyjnie wyegzekwowany rytm, akcenty i artykulacja na pewno są walorami atrakcyjności tej pieśni.

Podsumowując, materiał muzyczny jest niezwykle wartościowy i atrakcyjny. Daje się wyraźnie zauważyć, że przygotowaniu koncertu musiała towarzyszyć, obok pracy nad tekstem muzycznym i literackim, głęboka refleksja Doktoranta nad interpretacją każdego utworu. Doktorant wykonał tytaniczną pracę, pracując z różnymi składami wykonawczymi nad poszczególnymi utworami i nagrywając je. Każda z kompozycji jest odrębnym zamkniętym dziełem innego kompozytora. Dyrygent musiał do każdej podchodzić z nową świeżością i uwzględniać uwagi i oczekiwania twórcy. I, jak podkreśla sam Doktorant: kontakt z zespołem europejskim pozwolił mu poznać specyfikę pracy, zrozumieć różnice kulturowe i mimo przejściowych trudności osiągnąć cel. (por. s. 107).

Profesjonalizm od strony muzycznej Doktoranta oraz prowadzenia całości z poziomu pulpitu dyrygenta zasługuje na uznanie, przez co stwierdzam, że może starać się o awans zawodowy i naukowy. Materiał muzyczny i całość koncertu oceniam bardzo wysoko.

OCENA PRACY DOKTORSKIEJ

Przedstawiona dysertacja doktorska mgra Lishan Songa pod tytułem „Tradycyjne pieśni chińskie o tematyce przyrodniczej zaczerpnięte z filmów jako tworzywo twórczej inspiracji dla młodych polskich kompozytorów. Studium realizacji projektu dyrygenckiego - od zamówienia do ogólnopoglądowego nagrania” jest integralnie związana z wykonanym i zarejestrowanym dziełem i stanowi jego bogaty opis, który zawarty jest na 145 stronach.

Praca składa się z trzech rozdziałów, poprzedzonych wstępem, zwieńczonych podsumowaniem, bibliografią, streszczeniem w języku angielskim i chińskim, aneksem. Do pracy dołączone są płyty CD i DVD, które zawierają: zarejestrowane dzieło, opis dzieła oraz kopie partytur, głosów i wyciągów fortepianowych kompozycji będących przedmiotem analizy i dociekań naukowych Doktoranta.

Tytuły rozdziałów odpowiadają treści i tworzą spójną wewnętrzną całość. W rozdziale pierwszym Autor przedstawia i analizuje osiem oryginalnych utworów chińskich. W tym rozdziale przybliży problematykę chińskich skal muzycznych, a następnie dokonuje analizy ośmiu pieśni, wybranych z różnych regionów, pod kątem: okoliczności powstania pieśni,

struktury, harmonii, faktury, a także przedstawia sylwetki kompozytorów i autorów tekstów. Rozdział drugi poświęcony jest analizie ośmiu nowo powstałych utworów oraz analizie porównawczej oryginałów z nowymi kompozycjami. I rozdział trzeci, w którym Doktorant skupia się na problematyce wykonawczej nowo powstałych kompozycji, pod kątem sfery wokalne, instrumentalnej i dyrygenckiej.

Dostrzegam istotne **walory** pracy, które dokumentują jej poziom i oryginalność.

Wymienię najważniejsze z nich:

- Przeprowadzone analizy potwierdzają, że Doktorant ma ugruntowaną wiedzę teoretyczną i praktyczną związaną ze specyfiką muzyki chińskiej, metodyką emisji głosu i prowadzeniem zespołów wokalnych i wokalnych-instrumentalnych. Uwagi i przemyślenia są merytoryczne i adekwatne do problematyki wykonawczej dzieła
- Układ pracy jest bardzo przejrzysty i uporządkowany, co pozwala na szybkie zorientowanie się w temacie i specyfice opisu dzieła
- Doktorant wybrał pieśni z 5 różnych prowincji: Jiangsu, Wyżyny Tybetańskiej, Sichuan, Yunnan i Hubei, co pokazuje, jak zróżnicowana terytorialnie jest muzyka chińska
- Analiza utworów jest rzetelna. Uwzględnia wszystkie muzyczne aspekty kompozycji, opisuje pracę z wykonawcami oraz specyfikę i trudności pracy dyrygenta nad partyturą
- Dołączony do dysertacji Aneks jest niezwykle bogaty i stanowi ważne uzupełnienie części opisowej pracy doktorskiej. Zawiera min.: fazy pracy Doktoranta z zespołem, biogramy i wywiady z kompozytorami, a także skany oświadczeń kompozytorów, spis tabel i przykładów muzycznych zawartych w pracy

Obok ważnych atutów pracy należy wskazać jej pewne **mankamenty**:

- W opisie dzieła nie znajduję jasno sprecyzowanego celu pracy, co powinno znaleźć się na początku aby ukierunkować czytelnika w głównych założeniach pracy
- Brakuje mi wyraźnie wyodrębnionej części teoretycznej, która w każdej naukowej dysertacji powinna być krytycznym przeglądem tematu w świetle literatury
- Zabrakło szerszego wywodu wprowadzającego do prezentacji dzieła na temat chińskiej muzyki i jej rozwoju oraz chińskich skal muzycznych. Treści te są ledwie zasygnalizowane we wstępie i w pierwszym rozdziale. Liczba wykorzystanej literatury i cytowań jest symboliczna (21), co budzi moje, jako naukowca, pewne zastrzeżenia i dowodzi braku pełnej naukowej dojrzałości Doktoranta w prezentowaniu opisów teoretycznych

- W kolejnych podrozdziałach poświęconych analizie oryginalnych pieśni, również pod kątem treści słownych, zabrakło mi cytowania całego tekstu pieśni przetłumaczonego na język polski
- Na płytach CD i DVD nie ma informacji gdzie i kiedy doszło do nagrania projektu

Poza wskazanymi mankamentami uważam, że praca jest niezwykle wartościowa. Dużą wartość podjętego projektu stanowi zaproszenie do artystycznej współpracy polskich młodych kompozytorów, którzy zainspirowani oryginalnym materiałem muzycznym stworzyli nowe utwory, przeznaczone na różne zespoły wykonawcze. Przedstawiona praca doktorska udowadnia, że w sztuce i muzyce nie ma barier geograficznych, kulturowych czy językowych.

KONKLUZJA

Biorąc pod uwagę całość pracy doktorskiej Pana mgra **Song Lishan**, jego drogę artystyczną, duży poziom wykonawczy projektu, dokonanie szczegółowej analizy wszystkich utworów w opisie działa stwierdzam, że Doktorant wykazał się wiedzą teoretyczną i umiejętnościami do prowadzenia samodzielnej pracy artystycznej.

W ten sposób Doktorant spełnił wymagania art. 13 ust. 1 Ustawy z dnia 14.03.2003 roku.

Pracę doktorską mgra Lishan Songa przyjmuję.

Anna Janoiz